Metodika

Zakládání komunitních zahrad

PRA HA
PRA GUE
PRA GA
PRA G

Metodika
Zakládání komunitních zahrad

Radka Pokorná, KOKOZA, o.p.s.

ISBN 978-80-7647-037-8

obsah

1. **CO ZNAMENÁ KOMUNITNÍ ZAHRADA** 7

1.2 Jaké komunitní zahrady m eme najít? 9
1.3 Jak zahrady kvetou v sou asnosti? 10
1.4 Jaké funkce komunitní zahrady plní, jaké bene ty p iná í a s ím se potkávají? 11

1.4.1 Pro zahrady vznikají? 13
1.4.2 Jaké bene ty p inášejí m stu a m stským ástem? 13
1.4.3 Jaké bene ty p inášejí soused m? 14
1.4.4 Jak m e m sto podpo it komunitní zahrady? 14
1.4.5 Na jaká úskalí je mo né p i zakládání a provozování zahrady narazit? 15
1.4.6 Lidé, to je to, o tu b í aneb sociální pohled 19
1.4.7 Jen zahrady s velkou mírou participace rostou a kvetou jedna radost 20

2. **JAK NA ZAKLÁDÁNÍ KOMUNITNÍCH ZAHRAD** 23

2.1 Jak najít správný pozemek? 24

2.1.1 Technická infrastruktura aneb stavby na zahrad 27
2.1.2 Co nám na pozemku poroste aneb vhodné stanovištní podmínky 28
2.1.3 St ešní zahrady a jejich p edpoklady 31
2.1.3.1 P ístup a bezpe nost 32
2.1.3.2 Údr ba a závlaha 33
2.1.3.3 Standardy pro zelené st echy 33

2.2 Jak zmapovat zájem soused ? 34
2.3 Zalo it spolek: ano, i ne? 36
2.4 Legislativní zádrhele aneb na co myslet i z pohledu práva 37

2.4.1 Územní plán prozradí víc o vyu ití pozemku 37
2.4.2 Mám pozemek, jak ho pronajmout? 38
2.4.3 M eme stav t a jaká další legislativa se nás týká? 39
2.4.4 Jak na provoz a co dát do provozního ádu? 44

2.5 Jak na dlouhodobou udr itelnost zahrady? 46
2.6 Finan ní sob sta nost zahrady a její rozvoj 47
2.7 Co by na zahrad nem lo chyb t? 49
2.8 Sdílejte znalosti 52

3. **INSPIRUJTE SE PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE** 55

P ílohy 64
Provozní ád zahrady 65
Seznam pou ité literatury 67

1

Co znamená komunitní zahrada

Komunitní zahrada je prostor,
na kterém skupina lidí spole n p stuje,
p edevším ovoce a eleninu. Komunitní zahradníci vyu ívají
bu individuální záhonky, i p stují pospolu. D le itou
sou ástí komunitních zahrad je i spole enský ivot,
který je asto hlavní motivací se do komunitní zahrady zapojit.

Společné
bylinky

1.2

Jaké komunitní zahrady m eme najít?

LÉ EBN TERAPEUTICK Á v tomto typu komunitní zahrady zahradni lidé se zdra votním posti ením r zného typu i lidé se znevýhodn ním (nap . Komunitní zahrada Botanicula)

VOLNO ASOVÁ zahrada slou í p edevším k trávení volného asu spole n se sousedy (nap . Komunitní zahrada Prazelenina)

P STEBNÍ/PRODUK NÍ jejím hlavním cílem je produkce potravin sob sta nost (nap . Komunitní zahrada Kuchy ka)

VÝCHOVN NÁPRAVNÁ v zahrad se integrují lidé s trestní minulostí atp. (nap . Komunitní zahrada Kotlaska)

U v tšiny komunitních zahrad se prolíná více funkcí najednou.

1.3

Jak zahrady kvetou v sousedství?

V posledních několika letech zaznamenává komunitní pěstování značný nárůst jak v zahraničí, tak v České republice.

V zahraničí tvoří významný podíl produkční farmy, na území hl. m. Prahy působí pouze čtyři. V České republice vzniká v těsném kontaktu s komunitními zahradami ve velkých městech, v roce 2018 se k nim ale přidala i města menší (např. Nový Jičín, Ústí nad Labem, Blatná a další). Komunitní zahrady nejsou z celorepublikového pohledu zmapovány. Informace jsou souhrnně evidovány na mapě komunitních zahrad www.mapko.cz, kde je jejich evidence dobrovolná, a tedy celkový počet vyšší.

První komunitní zahrady v Praze vyrostly před sedmi lety v roce 2012, rok nato jich bylo 10, ke konci roku 2017 již 24 a v současné době je evidováno celkem 42 ve ejných či soukromých zahradách a další prosperují „v utajení“. Celkově je pak na celorepublikové mapě zaregistrováno 100 celých českých republice (údaj ze 17. 10. 2019) oproti 66 ke 25. 6. 2018.

1.4

Jaké funkce komunitní zahrady plní, jaké benefity p ináší a s ím se potkávají?

SPOLE ENSKÉ BENEFITY:

Mat j Petránek, zakladatel komunitní zahrady Prazelenina, oblibou íká, e v Prazelenin se, spíše ne samotná zelenina, p stují sousedské vztahy, co je jeden z nejvýznamn jších benet, které zahrady po celém sv t p inášejí. N které zahrady se zam ují na integraci osob se znevýhodn ním (nap . Berlínská Prinzessinnengarten), pro jiné zahrady, p edevším na okrajích velkých m st (nap . KomPot) nebo v rozvojových zemích, je hlavním cílem zajišt ní kvalitních lokálních potravin. N které studie také ukazují, e okolí zahrad klesá kriminalita (Josie Glausiusz, 2007).

EKONOMICKÉ BENEFITY:

Komunitní a m stské zahrady produkují mnohost zdravých potravin a p ispívají k rozvoji místních ekonomik, sni ování náklad na dopravu a zvyšují dostupnost lokálních potravin. N které zahrady vytvá ejí pracovní místa bu pro b né ob any, nebo pro osoby se znevýhodn ním. Pokud komunitní zahrady rostou na pozemcích m sta, díky spole né pé i za údr bu ve ejné zelen ze strany m sta i m stské ásti.

EKOLOGICKÉ BENEFITY:

M stské zahrady p ispívají ozele ování a funk nímu vyu ití nevyu ívaných m st ských ploch a podporují vypa ování – ob h vody. P ispívají takadaptaci m st na zm nu klimatu. ást komunitních zahrad je budová na na zanedbaných plochách i plochách se zpevn ným povrchem, revitalizací plochy a umíst ním vyvýšených záhon pak místp ispívají ke sni ování teploty, lepšímu hospoda ení se srá kovou vodou calkovému pozitivnímu vlivu na okolí. Lokální aspekt hraje roli p i sni ování emisí pro dopravu v míst vyp stovaných potravin. N které ze zahrad organizují kurzy workshopy, které inspirují avzd lávají obyvatele m st ob-lasti p stování, kompostování, chovu v el a dalších témat. Na zahrad dochází také k lokálnímu zpracování bioodpadu, ko-nitní zahradníci tak p ispívají k edcházení vzniku odpadu.

ZDRAVOTNÍ BENEFITY:

Dle n kterých výzkum p sobí zahradni-ení jako prevence duševních onemocn ní, co dokazují studie, které upozor ují na p ítom-nost Mycobacterium vaccae, která podporuje produkci serotoninu p sobícího pozitivn na lidskou mysl. Zárove je práce na zahrad skv lou p íle itostí pro p irozený pohyb. Nedílnou sou ástí p sobení m stských komunitních zahrad je vliv na d ti a mo nost ovlivnit jejich vztah kp stování a zdravému zp sobu ivota.

EDUKA NÍ BENEFITY:

Komunitní zahrady jsou d le itým nástrojem ochrany p írody, ivotního prost edí a budová-ní vztahu k ivé p írod , p d a místu. astým d vodem pro p stování v komunitní zahrad , p edevším rodin s malými d tmi, je práv jejich edukace v oblasti ekologické výchovy. Navíc si obyvatelé v zahradách více uv domují bene-ty zelen ve m stech, a to p edevším b hem hor-kých letních dní.

1.4.1 PRO ZAHRADY VZNIKAJÍ?

- O ivení/ozelen ní ve ejného prostoru.
- Vytvo ení místa pro setkávání lidí.
- Reakce na spole enské problémy.
- Zmírn ní dopadu zm ny klimatu.
- Komunitní kompostování a edcházení vzniku odpadu a sní ení objemu bioodpadu, který kon í na skládkách.
- Integrace senior a/nebo osob se znevýhodn ním.
- Zajišt ní kvalitních potravin.
- Potravinová sob sta nost a bezpe nost.
- Pozitivní PR pro rmy, které zahrady budují – být dobrým sousedem.
- Napl ování Místní agendy 21 a Cíl udr itelného rozvoje (SDGs).

1.4.2 JAKÉ BENEFITY P INÁŠEJÍ M STU A M STSKÝM ÁSTEM?

- Komunitní zahrada je d kazem, e m sto ije – d lá m stu pozitivní reklamu.
- Podpora aktivního ob anství.
- Místo pro setkávání obyvatel m sta a mezigenera ní komunikaci.
- Místo pro ekologickou výchovu – prostor pro školy, aktivity mláde e, ale i rodinné aktivity.
- Prostor pro relaxaci jako protipól hlu ného m sta.
- Podpora biodiverzity – úto išt pro zví ata (hmyz, ptáky, n které ohro ené druhy).
- Zlepšení mikroklimatu dané lokality.
- ešení soukromých pozemk , pro které stávající majitel zatím nemá vyu ití.
- Úbytek plochy, o kterou se m sto musí starat.

1.4.3 JAKÉ BENEFITY P INÁŠEJÍSOUSED M?

- Zahradni ení, mo nost p stovat uprost ed m sta.
- Recyklace zdroj – vyu ití bene t bioodpadu a redukce objemu sm sného odpadu.
- Zelený ostrov mezi výstavbou ve m st – zvyšuje estetiku okolí, zkrášluje prost edí.
- Vzd lávání – místo, kde se mohu n co dozv d t – ukázat d tem/lidem, jak funguje uzav ený cyklus jídla (ekologická výchova).
- Relax a zábava – tvorba komunity v izolovaném panelákovém m st a kultivace sousedských vztah .
- Seberealizace – kulturní a sociální zkušenost a zapojení do vlastních projekt .

1.4.4 JAK M E M STO PODPO IT KOMUNITNÍ ZAHRADY?

- Ur it ú edníka, který bude hlavním kontaktem pro potenciální i stávající zahrady.
- Vytipovat (i do asn) nevyu ité pozemky, o které by se mohla starat skupina soused .
- Zahrnout komunitní zahrady do grantových program (od revitalizace zelen a po sb r deš ové vody a environmentální vzd lávání, výchova a osv ta).
- Zve ejovat informace o komunitních zahradách ve svých komunika ních kanálech.
- Uspo ádat setkání místních komunitních zahrad.
- Založit ukázkovou komunitní zahradu a nechat ji vyšlechtit sousedskou komunitou.

1.4.5 NA JAKÁ ÚSKALÍ JE MO NÉ P I ZAKLÁDÁNÍ A PROVOZOVÁNÍ ZAHRADY NARAZIT?

- Nevy ešené majetkoprávní vztahy, kdy nevyu ívaný pozemek není spravován jedním majitelem, a tak je komplikovaná dohoda o jeho vyu ívání – to platí p edevším pro vnitrobloky, viz metodika zakládání a pé e o vnitrobloky: ivé vnitrobloky. (Kol. autor , 2019).
- Nejasná kontaktní osoba na místním ú adu, potenciální zájemci o provozování komunitní zahrady neví, na koho se obrátit i s kým následn ešit rozvoj zahrady.
- Charakter zástavby p ímo ovliv uje mo nosti vyu ití prostoru. Je dán architektonickými dispozicemi prostoru. V kterých p ípadech by mohla být zm na nan n p íliš nákladná nebo technicky neuskute nitelná.
- Jednostranné vyu ití pro parkování aut – to se týká p edevším vnitroblok , jejich vyu ití reaguje na spole enské zm ny. I takové vyu ití by však m lo mít svá pravidla a nem lo by se dít na úkor bezpe nosti a sní ené estetické funkce prostoru. V p ípadech, kde je to mo né, jsou nejvhodn jším zp sobem ešení podzemní gará e. (Kol. autor , 2011)
- Problémy sociální a u ivatelské – do této kategorie lze za adit veškeré vztahy mezi obyvateli a návšt vníky, hlavn pak majetkoprávní vztahy, otázky bezpe nosti a údr by a zájmu o prostor. Pro ešení tohoto problému je vhodné participativní plánování s velkou dávkou trp livosti a schopnosti dob e komunikovat.
- Problémy spojené s financováním a údr itelností – zásadní revitalizace zanedbaného prostoru m e být nan n náro ná, v tšinou p esahuje mo nosti komunitních zahradník i bytového dru stva. Moností je získání grant od m sta i nadací nebo jiných zdroj . Anebo volba nan n co nejmén náro né varianty a v tšího zapojení dobrovolník .

- Zárove se asto komunitní zahrady potýkají s vyho ením koordinátora, který se anga uje dobrovoln a nepobírá ádnou nan ní odm nu, a koliv práce ve funk ní náplni aktivní komunitní zahrad znamená anga ovanost a 40 hodin m sí n . ešením jsou v n kterých p ípadech alespo symbolická odm na pro koordinátora hrazená z p ísp vk za pronájem záhon .
- Problém s odbornou pé í – komunitní zahradníci asto p stují s velkým nadšením, ale s menšími odbornými znalostmi. Výsledkem m e být bu špatná úroda, nebo špatná pé e o d eviny. P edejít se tomu dá ob asnou návšt vou a doporu ením pé e ze strany profesionálního zahradníka (nap sdíleného mezi více komunitních zahrad), který zahrad sta í návšt va 1× m sí n , v p ípad pé e o d eviny 2× ro n .